

ברכות האהבה

בשורות אלו, מבקש אני להתעכב על תופעה סגנונית-דקדוקית המפליאה אותי עד עצם היום הזה. כיצד אנו מספרים סיפור? על פי רוב, על ידי יצירת שרשרת אירועים. גם העברית המקראית עושה זאת, אלא שהיא משתמשת בדרך מיוחדת. רצף הפעולות שבעבר מתואר על ידי שרשור פעלים בצורה של עתיד מהופך לעבר עם ו"ו ההיפוך: "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב... וַיֵּלֶךְ תְּרַנֶּה, וַיִּפְגַּע בְּמִקּוֹם, וַיֵּלֶן שָׁם... וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמִּקּוֹם, וַיִּשֶׂם מְרֻאֲשֵׁתָיו, וַיִּשְׁכַּב... וַיַּחֲלֵם". כך נוצר רצף זמן המתאר את השתלשלות ההתרחשויות. בפרשתנו רצף זה ממשיך והולך עם הפסקה קצרה המתארת את חזון הסולם. לאחריה הרצף מתחדש: "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמִּקּוֹם... וַיֵּדַר יַעֲקֹב נְדָר" וכך הלאה עד בואו לחרון (כט, א-ד): "וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ... וַיִּרְא וְהִנֵּה בְּאֵר בְּשֵׂדֵה". כאן מופסק השרשור והכתוב עובר פתאום לשימוש בפועל בזמן עבר פשוט: "וַנֶּאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֶדְרִים וַנִּלְלוּ אֶת הָאֲבֹן... וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֲבֹן עַל פִּי הַבְּאֵר לְמִקְמָה". לפי רש"י, הסיבה לשינוי זה היא שכאן מתואר מאורע החוזר על עצמו שוב ושוב, היוצר מעין הווה מתמיד: "וַנֶּאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֶדְרִים - רגילים היו להיאסף...". רש"י מוסיף הערה מעין פילוסופית: "כל לשון הווה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההווה תמיד כבר היה ועתיד להיות". אינני יודע אם התזה של רש"י נכונה, אך התופעה שהוא תיאר בהחלט מאפיינת את הסגנון המקראי. וכך בפרשתנו, שינוי צורת העבר אכן מפסיק את רצף האירועים ומאפשר להוסיף הערה המקשרת אותנו לזמן אחר.

עד כאן הווה מתמיד, אך כיצד היינו אנו מכניסים flash back, הבזק לאחור בתוך סיפור? התנאי ההכרחי - שבירת שרשור האירועים. נלמד זאת מתיאור הגירוש מגן-העדן (ג, כד - ד, א): "וַיִּגְרַשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַפְּרִיבִים... וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד...". נפנה שוב להדרכתו החכמה של רש"י: "וְהָאָדָם יָדַע - כבר קודם העניין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן". אילו היה כתוב "וידע האדם את חוה אשתו", היינו חייבים להניח שיחסי האישות בין אדם לחווה הינם חלק מהשתלשלות האירועים שהתרחשו אחרי הגירוש מגן העדן. אלא שהשינוי בצורת הפועל - 'וְהָאָדָם יָדַע' שובר את השרשרת ומחזיר אותנו אחורה בזמן, אל גן העדן.

להערה זאת חשיבות עקרונית. האם המיניות הופיעה רק בעקבות החטא במעין קביעה נוצרית? לא! המיניות אמנם הזדהמה כתוצאה מהחטא, אך לא נולדה בעקבותיו. ואכן, כבר לפני החטא אנו קוראים (ב, כד): "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ - וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ". ומתוך כך: "וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" - אֶחָד בצאצאים, וְאֶחָד בקשר הגופני והנפשי בין איש לאשתו. האהבה

בין איש ואשה, ניתנה לנו על ידי הקב"ה בגן-עדן, ואנו מבטאים זאת באחת מברכות הנישואין: "שמח תשמח רעים אהובים, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם".

ברכות הנישואים מחזירות אותי למעשה שהיה. ספרה לי אשה אחת על שיחתה עם בתה החכמה בת ה-10, הלומדת בבית ספר של החינוך הציוני-דתי. אחות נולדה לה, והבת התעניינה על פרטי התהליך שהביא את האם להריון. הבת שמעה את התיאור ושאלה בתמהון רב: מה? אינם שומרים נגיעה? גם הרב עובדיה לא שמר נגיעה? גם הרב הראשי לא שומר? חינוך מעולה ומוצלח! אך האם אין הוא עלול להשאיר עקבות בעייתיות לעתיד? זהו חינוך ששכח דבר אחד, שכשם ש'המוציא' מתיר את הלחם, שבע הברכות מתירות את האינטימיות, שהיא ברכה, מצווה והנאה. וכברכות הקידוש, מוסיפות הן קדושה.

אכן, "וַיִּצְאֵהוּ יַעֲקֹב אֶת רְחֵל", ושיר השירים מוסיף: "עֲזָה כְּמִנֹת אֶהְיֶה". מותה של רחל לא כיבתה את אהבת יעקב. אף בזקנותו, ביטא יעקב את אהבתו (מח, ז): "וַיֹּאֲנִי בְבִאֵי מִפְּדֵן מֵתָה עָלַי רְחֵל". לא "מֵתָה", אלא "מֵתָה עָלַי", ביטוי שיביא את התנאים לומר "אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה" (סנהדרין כב ע"א). מה למדנו מעצב וכאב אלה? אנו נוטלים על עצמנו משימות הנובעות משאיפותינו למימוש עצמי ואף להגשמת אידיאלים נעלים. אך, דווקא בעקבות כך, אנו שוכחים את הברכה היסודית ביותר, ברכה על עצם הקיום: "שהחיינו וקיימנו" ואפילו לסתם יום זה של חולין. זאת ברכת יחיד, אך גם ברכה לזוג. היסוד הבסיסי ביותר של האהבה, השורש לקשר המיני, לשותפות החברתית והכלכלית, ליחיד' שבטיפול בילדים ובמאבק לפרנסה, הוא התודעה הכמעט שכוחה, שהאהוב/האהובה נמצא על ידינו. הבנה זאת לוקחת עבור החיים את העזות של המוות. זה יקרה אם הזוג הצליח לשמור על לפחות מקצת, אולי שמינית שבשמינית, מהשמחה והאושר של הרעים האהובים כשעמדו תחת החופה.

שתי ברכות, כמעט זהות, אנו מברכים בימי הנישואין, ורש"י הסביר לנו אותן. האחת: "משמח חתן וכלה" היא תפילה: (רש"י, כתובות ח ע"א) "תפלה היא שמתפללים ומברכין שיהו שמחים בהצלחה". ארשה לעצמי להוסיף בחוצפה, שברכה זאת רואה את החתן והכלה, כשכל אחד מהם שומר על האינדיבידואליות שלו כשני צירי חיים עצמאיים. בברכה האחרת, האחרונה, אנו חותמים "משמח חתן עם הכלה" וכדברי רש"י, היא "שבח שמשבח להקב"ה שברא חתונת דיבוק איש באשה על ידי שמחה וחדווה". זוהי ברכה על הציר המשותף החדש שנוצר, ברכה על עצם קיומו של האחר/האחרת, שליטי"א.